

Helena Rouba*

BAZA SUROWCOWA JAKO CZYNNIK ROZWOJU PRZEMYSŁU OWOCOWO-WARZYWNEGO
W WOJEWÓDZTWIE SKIERNIEWICKIM

Województwo skierniewickie leżące między dwiema dużymi aglomeracjami miejskimi Warszawy i Łodzi posiadające tradycje w uprawie wielu roślin ogrodnich i charakteryzujące się stosunkowo dużym potencjałem przemysłu owocowo-warzywnego pełni doniosłą rolę w zaopatrzeniu ludności w warzywa i owoce świeże i przetworzone.

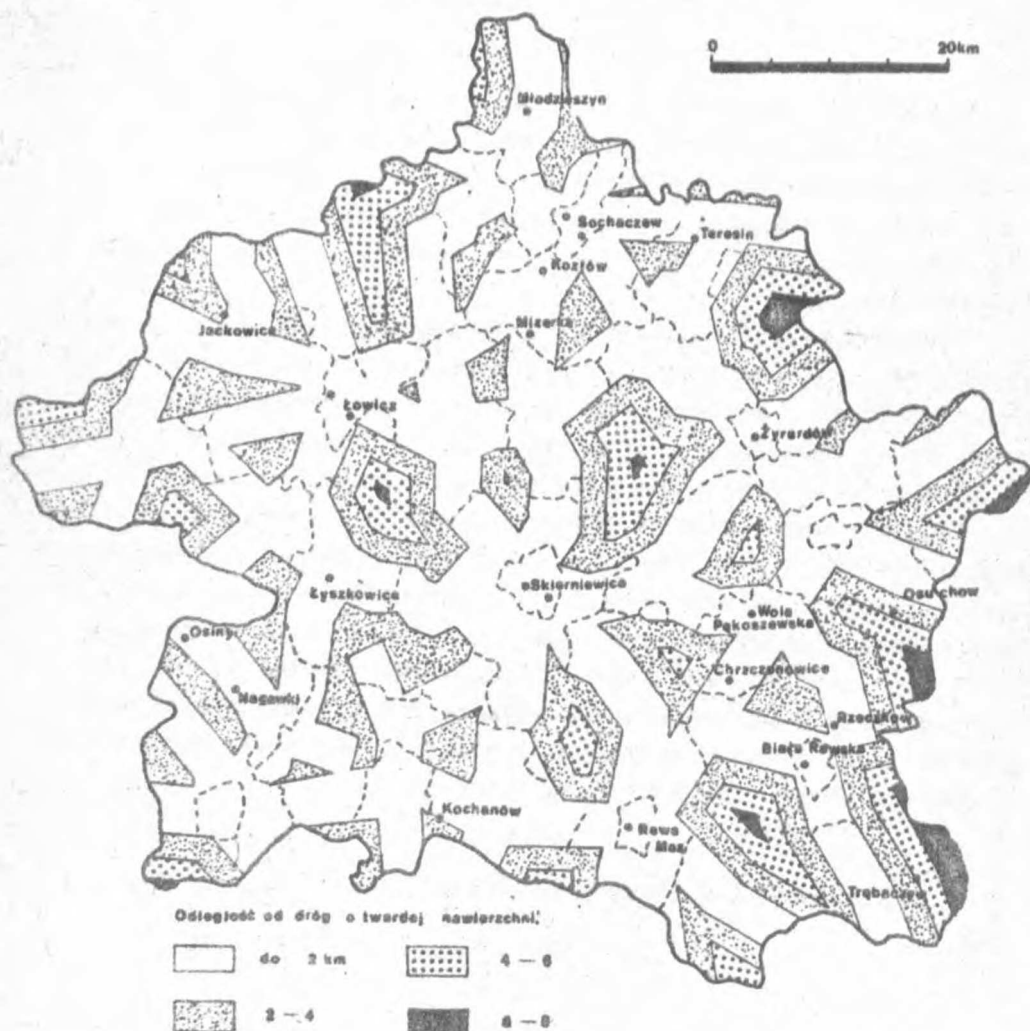
Niniejsze studium ma na celu przedstawienie obecnego stanu przetwórstwa owoców i warzyw na tle produkcji ogrodniczej w woj. skierniewickim i wskazanie na pożądane kierunki dalszego rozwoju, który zapewniłby optymalne związki funkcjonalne i przestrzenne przetwórstwa z najbliższym zapleczem surowcowym.

Podstawą opracowania są wyniki badań przeprowadzonych w latach 1980-1981 w poszczególnych zakładach przemysłu owocowo-warzywnego w woj. skierniewickim [5], uzupełnione materiałami statystycznymi i opisowymi Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego oraz Wydziału Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach. Wykorzystano także wyniki szczegółowych badań przeprowadzonych w początku lat siedemdziesiątych w zapleczu surowcowym ZPOW "Łowicz" [4].

* Dr, adiunkt w Zakładzie Gospodarki Przestrzennej UŁ.

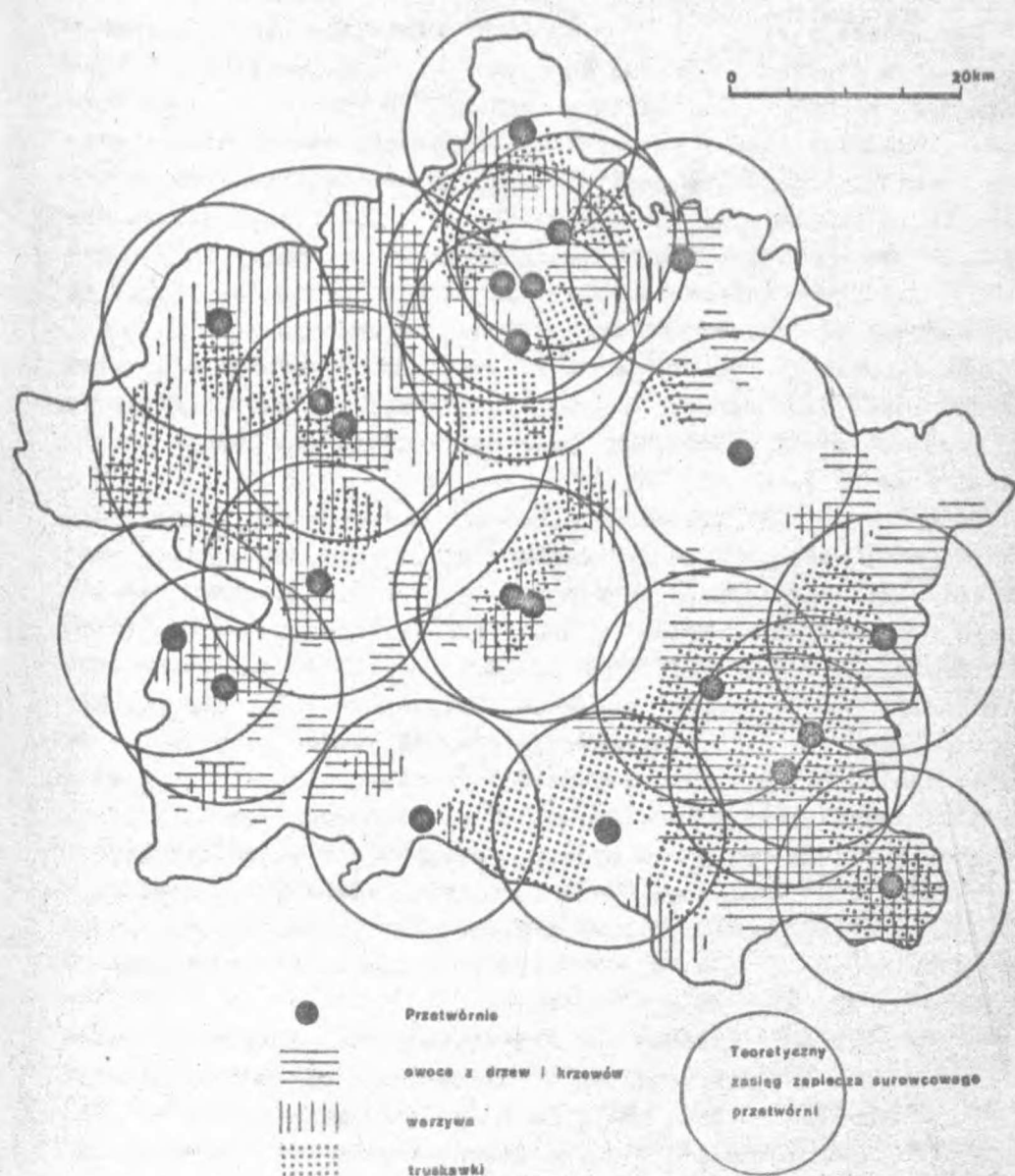
1. Stan przemysłu owocowo-warzywnego

W wartości produkcji globalnej przemysłu owocowo-warzywnego w Polsce woj. skierniewickie uczestniczy w ok. 5%. Wartość środków trwałych w przetwórstwie owoców i warzyw przeliczona na 1 ha użytków rolnych jest w Skierniewickim 3-krotnie większa niż przeciętnie w kraju, a 4-krotnie większa w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Rys. 1. Rozmieszczenie przetwórní owocowo-warzywnych na tle dostępności komunikacyjnej województwa

W Skierniewickiem czynnych jest ponad 20 przetwórn i sezonowych punktów przerobu warzyw i owoców, podporządkowanych różnym jednostkom gospodarczym. Zróżnicowane są one pod względem liczby zatrudnionych, mocy produkcyjnych, stanu technicznego, asortymentu przerabianych surowców oraz wyrobów gotowych itp. Zakładem

Rys. 2. Rozmieszczenie przetwórn owocowo-warzywnych na tle obszarów o nasilonej uprawie roślin ogrodnich

największym decydującym o wysokiej pozycji woj. skierniewickiego w krajowym przetwórstwie owoców i warzyw jest ZPOW "Łowicz", uruchomiony w 1965 r., później rozbudowany i modernizowany.

1.1 Rozmieszczenie i moce produkcyjne

Jak wynika z rys. 1 i 2, większość przetwórni położona jest w miejscach o stosunkowo dobrej dostępności komunikacyjnej. W sąsiedztwie przetwórni leżących w południowo-wschodniej oraz północno-zachodniej części województwa natężenie uprawy poszczególnych roślin ogrodniczych jest większe niż przeciętnie w województwie. Także blisko przetwórni w środkowej części województwa występują zespoły wsi o nasilonym ogrodnictwie. Tworzy to korzystne warunki dla kształtowania powiązań przetwórstwa z miejscową bazą surowcową. Ponadto stosunkowo duże rozproszenie zakładów sprzyja wzrostowi powszechności i natężenia ogrodnictwa w całym województwie. Stwierdzono bowiem, że zakłady, a nawet stałe punkty skupu warzyw i owoców, są ogniskami wzrostu produkcji ogrodniczej w swoim otoczeniu [6].

Moce produkcyjne zakładów przemysłu owocowo-warzywnego wynikają ze zdolności przerobu surowców w ciągu doby oraz czasu trwania kampanii. Zależą więc zarówno od wyposażenia i stanu technicznego urządzeń, liczebności i kwalifikacji załogi oraz innych cech organizacyjno-technicznych zakładów, jak też od struktury gatunkowej przetwarzanych surowców. Duży wpływ na efekty produkcyjne zakładów ma także jakość surowców, wielkość i jednolitość dostarczanych partii, rytmiczność dostaw itp. W konsekwencji trudno jest jednoznacznie określić moce produkcyjne poszczególnych zakładów i całego przemysłu owocowo-warzywnego w województwie.

Badania przeprowadzone na przełomie lat 1980-1981 pozwalają w przybliżeniu oszacować możliwości techniczne przetwórstwa warzyw w woj. skierniewickim na ok. 34 tys. t rocznie, a przetwórstwa owoców - na ok. 23 tys. t.

W strukturze gatunkowej zapotrzebowania na warzywa dominują pomidory, na które przypada ponad 66% całkowitych mocy produkcyjnych przetwórstwa warzyw; następne miejsca zajmują ogórki - 9,7%, kapusta (w tym brukselka) - 7,3%, fasola szparagowa, groch zielony oraz warzywa z grupy "mało znane", do których należą np. cukinia, jarmuż, skorzonera, brokuły i inne.

W przetwórstwie owoców zapotrzebowanie rozkłada się bardziej równomiernie na różne gatunki. Przeciętnie 32,4% mocy produkcyjnych nastawionych jest na przetwórstwo jabłek, 28,4% na przetwórstwo truskawek, 15,6% - porzeczek, 14,0% - śliwek. Ponad 2/3 zapotrzebowania na owoce obejmuje gatunki biologicznie nie trwałe, łatwo psujące się, które powinny być, podobnie jak i pomidory, dostarczane do przetwórstwa z najbliższego sąsiedztwa zakładów.

1.2. Zużycie surowców

Z wielu przyczyn, z których najważniejsza jest zmienność podaży surowców wynikająca ze zmienności plonów roślin ogrodnich, ilość faktycznie przetworzonych warzyw i owoców w zakładach woj. skierniewickiego wykazuje znaczne wahania. Na przestrzeni lat 1975-1980 najkorzystniejszy w przetwórstwie warzyw okazał się rok 1979, kiedy poddano przerobowi prawie 24 tys. t, podczas gdy w 1978 r. niewiele ponad 10 tys. t. Jednak posiadane moce produkcyjne wykorzystano tylko w 70%, głównie z powodu niezaspokojenia potrzeb w dostawach pomidorów do ZPOW "Łowicz".

W przetwórstwie owoców najlepsze wyniki osiągnięto w 1978 r., kiedy przetworzono 17,7 tys. t, mimo nieco wyższych zbiorów w roku następnym. Wpływ na to miały postępujące trudności w zaopatrzeniu zakładów w materiały pomocnicze, takie jak np. cukier. Posiadane moce w przetwórstwie owoców wykorzystano w 1978 r. w prawie 75%, a w 1979 r. - w 70%, przy czym zdecydowały o tym braki w zaopatrzeniu zakładów w wiśnie, maliny, truskawki, a w 1979 r. - także w śliwki.

Wprawdzie słuszne jest dysponowanie przez zakłady pewną rezerwą mocy produkcyjnych, co zmniejsza ryzyko handlowe producentów surowców w roku wyjątkowego wysokiego urodzaju [3], jednakże nadwyżki mocy produkcyjnych w wysokości 30% wydają się zbyt wysokie. Konieczne jest więc stosowanie w zakładach, wszędzie gdzie to możliwe, bardziej elastycznych technologii przerobu, pozwalających zużywać różnorodne surowce, stosownie do wielkości ich zbiorów, a także zwiększenie produkcji określonych gatunków surowców, na które istnieje największe, nie zaspokojone zapotrzebowanie przemysłu.

1.3. Terytorialne pochodzenie surowców

Ze względu na małą trwałość fizyczną i biologiczną większości warzyw i owoców wskazane jest, aby zakłady zaopatrywały się w surowce pochodzące z ich najbliższego sąsiedztwa. Przywóz pewnej ilości surowców może być uzasadniony przedłużeniem kampanii przerobu, czy zagospodarowaniem nadwyżek powstających w innych województwach. Jednak dostawy miejscowe winny stanowić dominującą część przetwarzanych surowców. Tymczasem, jak przedstawia to tab. 1, surowce przerabiane w zakładach woj. skierniewickiego pochodzą z kilkunastu województw, w tym z tak odległych jak nowosądeckie, ostrołęckie czy lubelskie. W niektórych przetwórnich związanych organizacyjnie z jednostkami w województwach sąsiednich dostawy miejscowe stanowią mniej niż 25% przetwarzanych surowców.

T a b e l a 1

Terytorialne pochodzenie surowców przetworzonych w zakładach przemysłu owocowo-warzywnego w woj. skierniewickim w latach 1978-1979

Kierunki dostaw	Warzywa				Owoce			
	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979
	w t		udział w dostawach ogółem (w %)		w t		udział w dostawach ogółem (w %)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Skup własny	7 156	19 954	70,7	84,4	8 638	8 006	48,8	53,6
W tym z kontrak- tacji	7 007	19 796	69,3	83,7	7 407	6 753	41,8	45,2
Zakup w woj. skiernie- wickim	638	1 217	6,3	5,1	2 530	1 689	14,3	14,2
Razem dostawy z woj. skiernie- wickiego	7 794	21 171	77,0	89,5	11 168	9 695	63,1	64,9

Tabela 1 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Dostawy z innych województw razem	1 559	2 413	15,4	10,2	6 534	5 249	36,9	35,1
w tym								
warszawskie	694	767	6,9	3,2	1 407	317	7,9	2,1
radomskie	314	488	3,1	2,1	747	580	4,2	3,9
płockie	159	330	1,6	1,4	2 366	1 865	13,4	12,5
konińskie	44	465	0,4	2,0	366	315	2,1	2,1
m. łódzkie	37	108	0,4	0,5	316	453	1,8	3,0
nowosądeckie					790	706	4,5	4,7
kieleckie	184		1,8		200		1,1	
sieradzkie	63	127	0,6	0,5				
lubelskie		50		0,2	48	508	0,3	3,4
ciechanowskie	32	45	0,3	0,2	32	33	0,2	0,2
tarnobrzeskie						292		2,0
siedleckie	11	10	0,1	0,0	25	26	0,1	0,1
kaliskie		13		0,1				
piotrkowskie	16	2	0,2	0,0	172	133	1,0	0,9
pozostałe	5	8	0,0	0,0	65	21	0,3	0,1
Razem kraj	9 354	23 584	92,4	99,7	17 702	14 944	100,0	100,0
Import	765	60	7,6	0,3				
Ogółem	10 118	23 644	100,0	100,0	17 702	14 944	100,0	100,0

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie informacji z zakładów.

W ogólnej ilości warzyw poddanych przerobowi we wszystkich zakładach woj. skierniewickiego dostawy miejscowe stanowiły w 1979 r. 89,5% a w 1978 r. 77,0% i prawie w całości pochodziły z plantacji kontraktowanych. W przypadku owoców udział ten był znacznie niższy i wyniósł w 1979 r. 64,9%, a w 1978 r. 63,1%, z czego 45,2-41,8% przypadło na dostawy kontraktowane.

W porównaniu z całkowitym zapotrzebowaniem miejscowych przetwórci na surowce wynikającym z posiadanych mocy produkcyjnych

dostawy warzyw z woj. skierniewickiego stanowiły w 1979 r. 62,3%, a w 1978 r. - tylko 22,9%. Natomiast dostawy owoców pokrywały miejscowe zapotrzebowanie przetwórci w 1979 r. w 42,2%, a w 1978 r. w 48,6%. Istnieje więc bezwzględna potrzeba silniejszego wzajemnego dostosowania rozmiarów i struktury gatunkowej przetwórstwa oraz miejscowej produkcji ogrodniczej.

2. Stan produkcji ogrodniczej

Województwo skierniewickie posiada 1,6% powierzchni użytków rolnych kraju, ale w produkcji ogrodniczej uczestniczy w znacznie większym stopniu. W Skierniewickim znajduje się 2,9% krajowej powierzchni upraw ogrodniczych, w tym 3,9% obszaru sadów. W roku dość dobrego urodzaju, jakim był np. 1979 r., dostarczyło 4,7% krajowej produkcji owoców i 1,8% warzyw, w tym 5,1% cebuli i 4,1% pomidorów. W skupie owoców uczestniczyło w 5,9% a w skupie warzyw w 3,2%.

2.1. Rozmieszczenie upraw

Z danych w tab. 2 wynika, że w ostatnich latach w Skierniewickim systematycznie zmniejsza się powierzchnia sadów, wzrasta obszar upraw truskawek, a areał warzyw podlega wahaniom. Przeciętny stan powierzchni sadów w latach 1975-1980 wyniósł 11 633 ha, warzyw - 4494 ha i truskawek - 1125 ha, co łącznie stanowi 17 372 ha, czyli 6,2% powierzchni gruntów ornych z sadami, a 5,5% obszaru użytków rolnych. Ponad 93% powierzchni upraw ogrodniczych należy do sektora nie uspołecznionego.

Głównymi obszarami sadowniczymi są gminy: Sadkowice, Biała Rawska i Kowiesy. Uprawa truskawek wykazuje największe natężenie w zespole gmin od Sochaczewa przez Rybno, Kocierzew Południowy do Nieborowa oraz Domaniewic i Bielaw, a także w gminach: Rawa Mazowiecka, Sadkowice i Biała Rawska. Warzywnictwo wykazuje stosunkowo duże natężenie w północno-zachodniej części województwa od gminy Sochaczew, Młodzieszyn po Domaniewice.

Szczególnie wysokimi wskaźnikami natężenia charakteryzuje się

Powierzchnia upraw ogrodniczych w gospodarce całkowitej
w woj. skierniewickim w latach 1975-1980

Lata	Obszar w ha				Udział w powierzchni użytków rolnych - w %				Udział w powierzchni gruntów ornych z sa- dami - w %			
	sady	warzywa	trus- kawki	razem	sady	warzywa	trus- kawki	razem	sady	warzywa	trus- kawki	razem
1975	12 417	4 079	1 125	17 621	3,9	1,3	0,4	5,6	4,4	1,5	0,4	6,3
1976	12 257	4 311	1 049	17 617	3,9	1,4	0,3	5,6	4,4	1,5	0,4	6,3
1977	11 989	4 240	1 113	17 342	3,8	1,3	0,4	5,5	4,3	1,5	0,4	6,2
1978	11 459	4 933	1 177	17 569	3,6	1,6	0,4	5,6	4,1	1,8	0,4	6,3
1979	10 979	4 715	1 385	17 079	3,5	1,5	0,4	5,4	3,9	1,7	0,5	6,1
1980	10 820	4 684	1 503	17 007	3,5	1,5	0,5	5,5	3,9	1,7	0,5	6,1
Przeciętnie w okresie 1975-1980	11 653	4 494	1 225	17 372	3,7	1,4	0,4	5,5	4,2	1,6	0,4	6,2

Ź r ó ł k o: Opracowanie własne na podstawie: Użytkowanie gruntów, powierzchnia za-
siewów, zwierzęta gospodarskie w 1980 r., Skierniewice, 16 X 1980.

ogrodnictwo w miastach. W Sochaczewie uprawy ogrodnicze zajmują 38,0% użytków rolnych, w tym sady 14,5%, warzywa 20,9%, w Żyrardowie 26,5%, w Skierniewicach 21,5%.

2.2. Struktura gatunkowa roślin ogrodniczych

W sadach dominują w Skierniewickim jabłonie, które stanowią 67,4% całego drzewostanu sadów w gospodarce całkowitej, a 64,7% w gospodarce nie uspołecznionej. W gminach Sadkowiec i Biała Rawska koncentruje się 35% drzewostanu jabłoni całego województwa. Śliwy stanowią przeciętnie 14,1% drzewostanu sadów w gospodarce całkowitej, a 15,5% w nie uspołecznionej. Największą liczbą drzew śliwowych dysponują gminy: Biała Rawska, Skierniewice, Mszczonów oraz Kocierzew Półd. Pod względem liczby drzew wiśniowych, które stanowią 6,0% drzewostanu w gospodarce całkowitej, a 7,1% w nie uspołecznionej, przodują gminy: Puszcza Mariańska, Biała Rawska, Rawa Mazowiecka, Brzeziny, Sochaczew.

W całym woj. skierniewickim rośnie ponad 1 mln krzewów porzeczek oraz prawie 102 tys. krzewów agrestu - głównie w gminach Kocierzew Półd., Biała Rawska, a także Mszczonów i Domaniewice. W uprawie malin, zajmującej w całym województwie ok. 140 ha, przodują gminy: Szupia, Puszcza Mariańska, Mszczonów.

W strukturze gatunkowej uprawianych warzyw dominują pomidory, zajmujące ponad 20% całej powierzchni, następnie cebula, ogórki i kapusta. Uprawa pomidorów wykazuje największe natężenie w gminach: Zduny, Łowicz i Nieborów, cebuli - w gminach Bielawy, Łowicz i Zduny. W uprawie ogórków, wykazującej stosunkowo duży stopień rozproszenia, przodują gminy: Bielawy, Biała Rawska, Łowicz i Kocierzew Półd.

W rozmieszczeniu upraw utrzymuje się silny związek z jakością gleb oraz z tradycją uprawy poszczególnych roślin. W sadownictwie najdłuższe tradycje ma produkcja jabłek, a w warzywnictwie uprawa cebuli. Na ten tradycyjny układ nałożyły się oddziaływania m. in. przemysłu owocowo-warzywnego, głównie ZPOW "Łowicz", który zainicjował i upowszechnił w swoim zapleczu produkcję pomidorów, ogórków, fasoli szparagowej, a także truskawek i czarnych porzeczek. Udział pomidorów np. w strukturze gatunkowej uprawianych warzyw w zapleczu surowcowym ZPOW "Łowicz" wzrósł z 9,0% w 1960 r. do 38,7% w 1972 r. W 1979 r. wyniósł ok. 32%, a pewne obni-

żenie zainteresowania tą uprawą było spowodowane niskimi plonami pomidorów w latach 1976-1978. Podobnie zwiększyła się w wielu częściach zaplecza uprawa innych gatunków warzyw i owoców. Świadczy to o możliwości skutecznego oddziaływania zakładów na rozmiary i strukturę gatunkową upraw ogrodnich.

2.3. Zbiory

Wysokość zbiorów warzyw i owoców w woj. skierniewickim, podobnie jak w całej Polsce, podlega znacznym wahaniom w poszczególnych latach. Wpływa na to duża zmienność plonów powodowana silnym uzależnieniem wyników produkcji od warunków pogodowych. Wynika ono z wielu przyczyn, przede wszystkim z niskiego wyposażenia gospodarstw w urządzenia nawadniające, niedostatecznej melioracji gruntów, zbyt niskiego jeszcze poziomu kwalifikacji rolników podejmujących produkcję ogrodniczą, braku nasion i sadzonek dostosowanych do miejscowych warunków siedliskowych, niedostatecznej podaży środków ochrony roślin i braku sprzętu technicznego oraz fachowej obsługi do przeprowadzania specjalistycznych zabiegów ochrony plantacji i innych.

2.3.1. Warzywa

W roku 1979, stosunkowo korzystnym dla plonowania warzyw, zebrano ich w Skierniewickim 82,3 tys. t, w tym 76,9 tys. t w gospodarce nie uspołecznionej. Wartość zebranych warzyw według cen skupu w tym roku można oszacować na 665 mln zł, tj. ok. 149 tys. zł w przeliczeniu na 1 ha uprawy warzyw. W strukturze gatunkowej zbiorów pomidory uczestniczyły w 23,6%, cebula w 20,8%, kapusta w 14,2%, ogórki w 13,5%.

Zbiory warzyw cechuje znaczny stopień koncentracji przestrzennej. W obszarze o wyższym niż przeciętnie w województwie natężeniu warzywnictwa, który zajmuje ok. 29% powierzchni użytków rolnych, zebrano ok. 51% ogólnej ilości warzyw.

Zwraca uwagę duże zróżnicowanie plonów nie tylko w kolejnych latach, ale także w poszczególnych gminach. Przeciętne plony pomidorów w 1979 r. były pięciokrotnie wyższe niż w roku poprzednim, a ogórków trzykrotnie wyższe. Różnice w wysokościach plonów pomidorów w 1979 r. w poszczególnych częściach województwa sięgały od

250 q/ha w gminie Sochaczew i 240 q/ha w gminie Bielawy do 90 q/ha w gminach Jeżów i Lipce. Wyrównanie tych dysproporcji i wzrost przeciętnych plonów pomidorów do 240 q/ha dałoby przyrost zbiorów o ok. 20%.

Zróżnicowanie plonów ogórków w 1979 r. sięgało od 70 q/ha w gminie Łowicz do 250 q/ha w gminie Łyszkowice. Osiągnięcie przeciętnych plonów ogórków na poziomie choćby 220 q/ha dałoby przyrost zbiorów z tej samej powierzchni o ponad 40%.

Podobne rezerwy tkwiące w zmniejszeniu dysproporcji plonów w poszczególnych częściach województwa występują w uprawie pozostałych gatunków warzyw. Sądzić można, że pełne zaspokojenie potrzeb przemysłu i miejscowego spożycia warzyw w stanie świeżym wymagające zwiększenia zbiorów do ponad 100 tys. t jest możliwe nawet bez znacznego przyrostu powierzchni ich uprawy. Konieczne jest jednak nasilenie doradztwa fachowego i specjalistycznych usług agrotechnicznych.

2.3.2. Owoce

W 1979 r. szczególnie dobrze plonowały jabłonie. Stosunkowo duże były plony grusz, czereśni i malin. Jedynie śliwy dały w 1979 r. plon niższy o 39% niż w roku poprzednim, który okazał się najkorzystniejszy dla produkcji śliwek w tym rejonie w ostatnich kilku latach.

Ogółem zbiory owoców w woj. skierniewickim w 1979 r. wyniosły łącznie 73,7 tys. t, w tym 66,4 tys. t w gospodarce nie uspołecznionej. Największe znaczenie dla wysokiej pozycji woj. skierniewickiego jako producenta owoców mają jabłka, których zbiory przekroczyły 57 tys. t, co stanowi ponad 3/4 ogólnej ilości wyprodukowanych owoców w województwie, a 5,4% ogólnej ilości jabłek w kraju.

Dla przetwórstwa duże znaczenie mają owoce pestkowe, tj. śliwki, wiśnie i czereśnie, których zbiory w 1979 r. wyniosły tylko 3,4 tys. t, a przy plonach śliwek i wiśni z 1978 r. - wyniosłyby ok. 4,5 tys. t. Tymczasem tylko zapotrzebowanie przetwórstwa na te gatunki owoców wynosi łącznie ponad 4 tys. t.

Zbiory owoców z krzewów i plantacji truskawek wyniosły w 1979 r. prawie 9 tys. t wobec zapotrzebowania przemysłu w wysokości ok. 11 tys. t.

Wartość uzyskanych zbiorów owoców w 1979 r. według cen skupu oszacować można na ok. 470 mln zł, co wynosi niecałe 40 tys. zł w przeliczeniu na 1 ha powierzchni zajętej przez uprawy owocowe. Tak mała wartość wynika przede wszystkim z niskiej wydajności drzew owocowych, a także krzewów i plantacji truskawek. Największe możliwości wzrostu plonów owoców z drzew występują w sadach o dobrej klasie bonitacyjnej gruntów, w takich gminach, jak: Zduny, Sochaczew, Sadkowice, Biała Rawska, Bielawy, a także Teresin, Kocierzew Płd. i inne. Obecne duże zróżnicowanie plonów owoców w skali gmin wyrażające się w przypadku jabłek skrajnymi wartościami w 1979 r. 66,8 i 12,9 kg/1 drzewo, a w przypadku śliwek w 1978 r. 22,8 i 6,3 kg/1 drzewo świadczy o możliwościach zwiększenia produkcji owoców z drzew bez konieczności rozszerzania powierzchni sadów.

Wydajność krzewów owocowych w woj. skierniewickim charakteryzuje się plonami niższymi niż 3 kg z 1 krzewu. Jednak wobec stosunkowo małego zróżnicowania wydajności krzewów w poszczególnych gminach jak też faktu, że główne zapotrzebowanie przetwórstwa kieruje się w tej grupie owoców na porzeczki czarne mniej wydajne niż pozostałe gatunki krzewów owocowych, potrzebny wzrost produkcji tej grupy owoców może być osiągnięty zarówno przez wzrost plonów, jak i rozszerzenie plantacji, głównie w gospodarstwach dysponujących stosunkowo większymi zasobami siły roboczej w czasie zbiorów. Obszarami przyrodniczo predysponowanymi do zwiększenia nasadzeń krzewów owocowych są gminy: Łyszkowice, Domaniewice, Bielawy, Skierniewice, Nowy Kawęczyn, Rawa Mazowiecka.

Plony truskawek wyniosły przeciętnie w woj. skierniewickim w 1978 r. 42,0 q/ha, a w 1979 r. 40,0 q/ha, podczas gdy minimalny plon zapewniający pokrycie kosztów produkcji szacowany jest na 43,0 q/ha [1]. Zróżnicowanie plonów w poszczególnych gminach w 1978 r. zawierało się w granicach 46,8 do 30,0 q/ha, a w 1979 r. od 50,0 do 30,0 q/ha. Wzrost przeciętnych plonów do 50 q/ha przyniósłby wzrost zbiorów przy obecnej powierzchni uprawy do 7500 t. Byłby to jednak przyrost nie wystarczający na pokrycie zapotrzebowania przemysłu, które obecnie wynosi prawie 6,5 tys. t, oraz popytu rynkowego na owoce świeże. Potrzebne jest więc także rozszerzenie uprawy truskawek. Ponieważ nie mają one wysokich wymagań co do jakości gleb, nie ma istotnych ograniczeń w rozwoju nowych plantacji w obszarach o dobrej dostępności komunikacyjnej.

2.4. Produkcja towarowa warzyw i owoców

Stopień towarowości produkcji ogrodniczej w woj. skierniewickim jest znacznie wyższy niż przeciętnie w kraju. W stosunku do szacowanych przez Główny Urząd Statystyczny zbiorów w 1979 r. ilość skupionych warzyw w woj. skierniewickim przez jednostki uspołecznione wynosiła 53,1%, a przeciętnie w kraju - tylko 29,8%. W skupie owoców wakażniki te wynoszą analogicznie 78,1% oraz 54,5%. Ponieważ z innych źródeł, choćby z obserwacji, wiadomo, że w Skierniewickim rozwinięty jest wolnorynkowy handel owocami i niektórymi warzywami, np. cebulą, pomidorami, ogórkami, faktyczny stopień towarowości produkcji ogrodniczej jest wyjątkowo wysoki. Budzi nawet podejrzenia, że szacunki zbiorów są zaniżone.

2.4.1. Skup warzyw

Dzięki dobrym zbiorom jednostki uspołecznione skupiły w woj. skierniewickim w 1979 r. 43,7 tys. t warzyw, tj. o 1/3 więcej niż przeciętnie w okresie 1975-1978. Dostawy z gospodarstw indywidualnych stanowiły 94,9% całego skupu, podobnie jak w latach poprzednich.

Zwraca uwagę duży udział dostaw w ramach umów kontraktacyjnych. W 1979 r. wyniósł on 80,0%, a w latach gorszego urodzaju był nawet wyższy: w 1978 r. wyniósł 84,8%, w 1977 - 89,9%. W skupie kapusty i buraków udział dostaw kontraktowanych stanowił 65,7-72,4%, ale w skupie pozostałych gatunków warzyw przekraczał 98%. Kontraktacja odgrywa więc wielką rolę w rozwoju towarowej produkcji warzyw.

W strukturze gatunkowej skupionych warzyw 38,8% stanowią pomidory, 26,3% cebula, 10,0% ogórki. Porównując ilość skupionych warzyw z wielkością ich zbiorów można stwierdzić, że skup pomidorów wynosi aż 87,5% produkcji globalnej, a przy uwzględnieniu strat u producenta choćby w wysokości 10% zbiorów nawet 97,2%. To niecałe 3%, czyli ok. 500 t miałyby stanowić samozaopatrzenie producentów i przedmiot wolnego handlu. Tymczasem według wiarygodnych szacunków Wydziału Rolnictwa UW w Skierniewicach na samozaopatrzenie producentów potrzeba ok. 4 tys. t pomidorów. Do tego trzeba by dodać pewną nawet znaczną ilość sprzedawaną na wolnym rynku. Wydaje się więc, że zbiory pomidorów są w rzeczywistości

większe, niż przedstawiają to statystyki oficjalne o co najmniej 5-6 tys. t.

Wysoka jest także towarowość cebuli, warzyw smakowych oraz "mało znanych". Skup ogórków stanowi 43,7% zbiorów handlowych.

Porównując rozmiary skupu z wielkością zbiorów zauważa się charakterystyczną prawidłowość: niezależnie od wielkości zbiorów w poszczególnych latach ilość warzyw nie trafiająca do skupu ujętego w oficjalnej statystyce jest od 1975 r. wielkością niemal stałą i oscyluje wokół 30 tys. t. Świadczą o tym dane z tab. 3.

T a b e l a 3

Skup warzyw na tle zbiorów w woj. skierniewickim
w latach 1975-1979

Rok	Zbiór globalny	Zbiór handlowy (90% globalnego)	Skup	Samozaopatrzenie i wolny rynek	Udział skupu w zbiorach	
					ogółem	handlowych
	w t					w %
1975	77 500	69 800	39 690	30 110	51,2	56,9
1976	69 934	62 941	35 578	27 363	50,9	56,5
1977	61 660	55 494	24 599	30 895	39,9	44,3
1978	67 468	60 721	30 867	29 854	45,8	50,8
1979	82 304	74 074	43 735	30 339	53,1	59,0

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie: Skup produktów rolnych według dostawców, form skupu i województw, Warszawa 1976, 1977, 1978, 1979 i 1980 oraz Płony i zbiory roślin ogrodniczych, Skierniewice 1975, 1976, 1977, 1978 i 1979.

Wysokość dostaw warzyw z woj. skierniewickiego do miejscowego przetwórstwa w 1979 r. wyniosła 21,2 tys. t, tj. 48,5% całego skupu warzyw, a 56,0% po odliczeniu skupu cebuli, która nie znajduje większego zastosowania w przetwórstwie. Pełne wykorzystanie mocy produkcyjnych w przetwórstwie warzyw wymagające dostaw w ilości ok. 34 tys. t przekracza całkowity skup warzyw (prócz cebuli) osiągnięty w 1979 r. Wskazuje to na skalę potrzeb w rozwoju warzywnictwa, zwłaszcza w zapleczu surowcowym zakładów przetwórczych.

2.4.2. Skup owoców

Podobnie jak skup warzyw również skup owoców osiągnął w 1979 r. stosunkowo duże rozmiary, bo 57,6 tys. t, czyli o prawie 50% więcej niż przeciętnie w okresie 1975-1978. Z gospodarstw indywidualnych pochodziło 98,0% całego skupu owoców przez jednostki uspołecznione. Dostawy kontraktowane stanowiły 51,9% skupu owoców ogółem, ale w przypadku owoców miękkich, głównie truskawek udział dostaw kontraktowanych przekraczał 80%.

W strukturze gatunkowej skupionych owoców dominują podobnie jak w zbiorach jabłka, które stanowią aż 88,8% całego skupu owoców. Skup innych gatunków wyniósł tylko 6,5 tys. t, z czego na truskawki przypada 3,3 tys. t.

T a b e l a 4

Skup owoców na tle zbiorów w woj. skierniewickim
w latach 1975-1979

Rok	Zbiór globalny	Zbiór handlowy (90% globalnego)	Skup	Samozaopatrzenie i wolny rynek	Udział skupu w zbiorach	
					ogółem	handlowych
					w t	
1975	55 134	49 621	45 148	4 473	81,9	91,0
1976	67 797	61 017	43 889	17 128	64,7	71,9
1977	47 505	42 755	34 435	8 230	72,5	80,5
1978	66 897	60 207	42 485	17 722	63,5	70,6
1979	73 715	66 344	57 572	8 772	78,1	86,8

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie: Skup produktów rolnych... oraz Plony i zbiory roślin...

Porównanie skupu owoców z wielkością zbiorów, zaprezentowane w tab. 4, sugeruje przypuszczenie o niedokładności szacunków zbioru owoców, głównie jabłek. Po odliczeniu skupu udokumentowanego statystycznie od zbiorów handlowych, uwzględniających straty w wysokości 10% zbiorów globalnych, w 1979 r. pozostało 359 t jabłek, które miałyby być przeznaczone na samozaopatrzenie producentów i na wolny rynek. W szacunkach Wydziału Rolnictwa UW

w Skierniewicach przyjmuje się samozaopatrzenie producentów w jabłka w wysokości ok. 5-6 tys. t. Do tego trzeba by dodać znaczną ilość sprzedawaną na wolnym rynku. Wydaje się więc, że produkcja jabłek jest większa od wykazanej w statystykach o co najmniej 10 tys. t.

Porównanie skupu owoców z mocami produkcyjnymi przerobu poszczególnych gatunków dowodzi wielkiej dysproporcji między potencjałem przetwórstwa a miejscową bazą surowcową. Odliczywszy jabłka, całkowity skup pozostałych owoców pokryłby zapotrzebowanie przemysłu tylko w 42,6% w tym na owoce pestkowe (śliwki, wiśnie, czereśnie - tylko w 6%. Konieczne jest więc znaczne zwiększenie produkcji owoców, zwłaszcza miękkich.

2.5. Kontraktacja płodów ogrodniczych na potrzeby przetwórstwa

Kontraktację upraw ogrodniczych w woj. skierniewickim prowadzi kilka instytucji: Wojewódzka Spółdzielnia Ogrodniczo-Pszczelarska, gminne spółdzielnie "Samopomoc Chłopska", niektóre zakłady przemysłu owocowo-warzywnego. Największy udział ma spółdzielczość ogrodniczo-pszczelarska i ZPOW "Łowicz".

Ilość kontraktowanych warzyw i owoców w całym województwie zwiększa się z roku na rok, ale w skali gmin i instytucji kontraktujących oraz poszczególnych gatunków roślin występują wahania. Skłonność rolników do zawierania umów na produkcję określonych płodów zależy przede wszystkim od oceny opłacalności ich uprawy, o której decyduje, obok gwarantowanych cen skupu, stabilność plonów. Nawet jeden rok głębokiego nieurodzażu zniechęca mniej doświadczonych producentów do kontynuowania umowy kontraktacyjnej na uprawę danej rośliny. Badania przeprowadzone w 1972 r. w zapleczu surowcowym ZPOW "Łowicz" wykazały, że w odczuciu plantatorów najwyższą opłacalnością odznaczała się uprawa pomidorów, a Zakład traktował umowy kontraktacyjne na pomidory jako zachętę do podejmowania przez rolników umów na produkcję innych surowców. Tymczasem dane z instytucji kontraktacyjnych zebrane w końcu 1980 r. dowodzą, że pomidory należą do tej grupy roślin, które rolnicy uważają obecnie za mało opłacalne. Na tę opinię wpłynęły przede wszystkim niskie plony osiągane w uprawie pomidorów w ostatnich kilku latach. Konieczne jest więc podjęcie odpowiednich

działań ze strony instytucji kontraktujących, by zmniejszyć wahania plonów, a także wobec potrzeb znacznego zwiększenia skupu i kontraktacji płodów ogrodnich uruchomienie bodźców ekonomicznych zwiększających opłacalność produkcji ogrodnich.

W 1979 r. wszystkie instytucje kontraktujące w woj. skier-niewickim zawarły umowy kontraktacyjne na dostawę ok. 60 tys. t warzyw i ok. 35 tys. t owoców, w tym zakłady przemysłu owocowo-warzywnego zakontraktowały ponad 31 tys. t warzyw i ok. 8 tys. t owoców. Kontraktacja płodów ogrodnich jest dość rozpowszechniona. Nie występuje tylko w kilku gminach w województwie. W 1979 r. największe ilości warzyw zakontraktowano w gminach: Zduny, Łowicz i Bielawy, łącznie prawie 30 tys. t. W kontraktacji owoców prawie połowa całej ilości koncentruje się w gminach Biała Rawska i Sadkowiec.

Powierzchnia upraw objęta umowami kontraktacyjnymi na potrzeby przemysłu owocowo-warzywnego w kampanii 1979/1980 wyniosła ok. 1800 ha warzyw i ok. 1200 ha zajętych przez sady, krzewy i truskawki. Z przemysłem współpracuje ok. 5500 gospodarstw kontraktujących płody ogrodnicze, przy czym kontraktację warzyw prowadzi ok. 4000 gospodarstw, a owoców 3400 gospodarstw. Od lat nie zwiększa się przeciętna powierzchnia kontraktowanych plantacji, która wynosi ok. 45 arów warzyw i 35 arów zajętych pod uprawę owoców. Ponieważ nie zwiększa się również wydajność plantacji, wzrost kontraktacji płodów musi odbywać się przez pozyskiwanie nowych gospodarstw do współpracy. Wpływa to na wzrost kosztów pozyskiwania surowców dla przetwórstwa. Rozproszenie plantacji zmniejsza efektywność oddziaływania terenowych instruktorów ogrodnictwa, utrudnia poprawę jakości produkowanych surowców, jednolitości dostaw pod względem podstawowych cech technologicznych. Pozytywną stronę rozproszenia kontraktacji upraw na potrzeby przetwórstwa można upatrywać w upowszechnieniu towarowej produkcji ogrodnich, w objęciu dużej liczby gospodarstw oddziaływaniem oświatowo-instrukcyjnym służb surowcowych przemysłu itp., co wzmacnia podstawy dalszego rozwoju ogrodnictwa.

Porównując rozmiary kontraktacji upraw ogrodnich z mocami produkcyjnymi przemysłu owocowo-warzywnego i faktycznym zużyciem surowców, szczególnie pochodzących z miejscowych dostaw, dochodzi się do wniosku o konieczności znacznego zwiększenia produkcji warzyw i owoców w ramach umów kontraktacyjnych. Przy plonach uży-

skiwanych w roku dobrego urodzaju konieczna powierzchnia kontraktacji warzyw wynosi ok. 2300 ha, w tym pomidorów 1200 ha, zaś ogórków ok. 300 ha. W przypadku owoców konieczność zwiększenia obszaru kontraktacji dotyczy głównie truskawek i owoców z krzewów. Kontraktacja truskawek dla przetwórstwa winna obejmować co najmniej 1270 ha plantacji, a krzewów owocowych - 550 ha. Co do owoców z drzew najpilniejszym problemem jest opanowanie wielkiej zmienności plonów i polepszenie jakości owoców, co wymaga poprawy materiału szkółkarskiego. W przypadku jabłoni konieczne jest zwiększenie udziału odmian przydatnych do przetwórstwa.

W planowym kształtowaniu ogrodnictwa za pośrednictwem kontraktacji wskazane jest dążenie do specjalizacji obszarów w uprawie określonych gatunków roślin, zgodnie z potrzebami przemysłu i predyspozycjami środowiska. Pożądane jest zawieranie z plantatorami umów na uprawę 2-3 gatunków roślin, by w razie niekorzystnego układu warunków atmosferycznych zmniejszyć ryzyko finansowe producentów [2].

Zmniejszenie uciążliwości rozproszenia plantacji można osiągnąć przez dalszy rozwój zespołowych form produkcji w ramach upraw zblokowanych.

3. Wnioski

Przeprowadzona analiza stanu przemysłu owocowo-warzywnego oraz produkcji ogrodniczej w woj. skierniewickim dowiodła istnienia dysproporcji między możliwościami technicznymi przetwórstwa a miejscową bazą surowcową. Niepełne wykorzystanie istniejących mocy produkcyjnych oraz duży udział dostaw z innych województw świadczą o konieczności znacznego zwiększenia produkcji ogrodniczej w ścisłym związku z potrzebami przemysłu. Najpilniejszym zadaniem jest znaczna poprawa zaopatrzenia zakładów w owoce miękkie oraz w pomidory.

Dokonany szacunek zapotrzebowania przemysłu i pozostałych odbiorców na owoce wskazał, że skup owoców wszystkich gatunków prócz jabłek, który zaspokoiłby potrzeby przetwórstwa oraz okolicznej ludności nierolniczej, winien wynieść co najmniej 21,5 tys. t, czyli 3-krotnie więcej niż osiągnięty w 1979 r. Uwzględniając

samozaopatrzenie rolników i handel wolnorynkowy na poziomie z 1979 r. całkowite zbiory tych owoców winny wynieść 30 tys. t. Uzyskanie takich zbiorów jest możliwe przez jednoczesne zwiększenie plonów i rozszerzenie powierzchni uprawy. Wzrost przeciętnych plonów o 20% w stosunku do 1979 r. pozwoliłby na zwiększenie zbiorów owoców prócz jabłek do ok. 20 tys. t. Pozostałe 10 tys. t może być uzyskane na dodatkowej powierzchni ok. 2 tys. ha.

Obszarami szczególnie predysponowanymi przez warunki przyrodnicze do zwiększenia produkcji owoców są części gmin: Domaniewice, Bielawy, Łyszkowice, Skierniewice, Nowy Kawęczyn i Rawa Mazowiecka, leżące w strefie krawędziowej Wzniesień Łódzkich, a także obszary o silnych tradycjach sadowniczych w gminach: Kocierzew Płd., Rybno, Kowiesy, Mszczonów, Żabia Wola, Biała Rawska i Sadkowie oraz Rogów.

Zaopatrzenie przetwórstwa w warzywa z dostaw miejscowych kształtuje się o wiele korzystniej niż w owoce. Tym niemniej pełne pokrycie potrzeb przemysłu i innych konsumentów wymaga zwiększenia skupu i zbiorów. Szacunek zapotrzebowania na warzywa prócz cebuli, która nie znajduje większego zastosowania w przetwórstwie, uwzględniający popyt ze strony przemysłu oraz okolicznej ludności nierolniczej wskazuje, że skup tych warzyw winien wynosić ponad 51 tys. t, tj. o prawie 20 tys. t więcej niż uzyskany w 1979 r. Uwzględniając samozaopatrzenie i handel wolnorynkowy na poziomie z 1979 r. całkowite zbiory tej grupy warzyw powinny wynieść ponad 85 tys. t. Wyrównanie plonów i podniesienie ich przeciętnej wysokości o ok. 20% zwiększyłoby zbiory tych warzyw o ok. 13 tys. t. Pozostałe 7 tys. t musiałoby być wyprodukowane na dodatkowej powierzchni ok. 400-500 ha.

Wobec dużych wymagań warzywnictwa w stosunku do zasobów siły roboczej i kwalifikacji oraz w stosunku do cech środowiska przyrodniczego i ogólnego zainwestowania rolnictwa przyjąć trzeba, że największe możliwości zwiększenia produkcji warzyw występują w północno-zachodniej części województwa, tj. w gminach: Bielawy, Zduny, Łowicz, Chąsno, Rybno, Kocierzew Płd., Młodzieszyn i Sochaczew.

Wobec dość szerokiego asortymentu przetwarzanych warzyw i owoców oraz dużej ilości małych przetwórni sądzić można, że wokół

wszystkich istniejących zakładów istnieją możliwości znacznego wzrostu produkcji surowców.

Większość zakładów posiada wyznaczone decyzją wojewody "produkcyjne bazy ogrodnicze", w których są one głównymi koordynatorami produkcji ogrodniczej i obrotu tymi płodami. Daje to formalne podstawy do planowego rozwoju produkcji surowców w bezpośrednim zapleczu zakładów. Stopień wykorzystania tych możliwości zależy jednak od aktywności zakładów w kształtowaniu bezpośrednich związków z producentami surowców. Głównym instrumentem współdziałania jest prawidłowo realizowany system kontraktacji, który nakłada na instytucje kontraktujące obowiązek pełnienia w zapleczu surowcowym funkcji planistycznej, inicjatorskiej, produkcyjnej, oświatowej i handlowej. Badania szczegółowe przeprowadzone w zapleczu surowcowym ZPOW "Łowicz" w początku lat siedemdziesiątych pozwoliły stwierdzić, że dzięki aktywnemu pełnieniu przez Zakład określonych funkcji, w 7 lat po jego uruchomieniu, a w 10 lat po podpisaniu pierwszych umów kontraktacyjnych postępy w produkcji surowców w zapleczu pozwoliły na zaopatrzenie Zakładu w warzywa w ponad 85%, w truskawki w ponad 95% i w 60% w porzeczki czarne. Zakład przetwarzał wówczas ponad 10 tys. t warzyw i 5 tys. t owoców. Także i obecnie udział surowców wyprodukowanych w zapleczu Zakładu w całej ilości przetwarzanych surowców jest równie wysoki, chociaż pełne wykorzystanie istniejących mocy produkcyjnych wymaga dalszego, intensywnego rozwoju miejscowej produkcji ogrodniczej.

W działaniach ZPOW "Łowicz" nastawionych na organizację produkcji surowców uwidocznił się także jego pozytywny wpływ na przemianę całej struktury ekonomicznej zaplecza. W ciągu 10 lat współpracy Zakładu z producentami surowców trzykrotnie wzrosła w zapleczu powierzchnia uprawianych warzyw, czterokrotnie powierzchnia truskawek i dwukrotnie krzewów owocowych. W obszarze sąsiadującym z zapleczem surowcowym ZPOW "Łowicz", traktowanym w badaniach jako obszar porównywalny, powierzchnia tych upraw wzrosła w tym samym czasie o 50-60%. Istotne zmiany zaszły też w rozmieszczeniu upraw. Umocniła się pozycja ogrodnictwa w obszarach mających dawne tradycje w warzywnictwie lub sadownictwie, ale także znacznie rozszerzył się obszar, w którym natężenie ogrodnictwa osiągnęło wskaźniki co najmniej dwukrotnie wyższe niż przeciętnie w obszarze zaplecza przed powstaniem Zakładu.

Badania ankietowe gospodarstw współpracujących z Zakładem pozwoliły stwierdzić, że rozszerzanie upraw ogrodnich następowało najczęściej kosztem powierzchni zajmowanej przedtem pod uprawę zbóż. Nastąpiły więc zmiany w strukturze zasiewów w kierunku większej intensywności wykorzystania ziemi.

W strukturze gatunkowej uprawianych roślin ogrodnich wielokrotnie wzrósł udział gatunków, na które istnieje największe zapotrzebowanie przemysłu, kosztem mniej opłacalnych gatunków tradycyjnie tu uprawianych.

Dzięki realizacji umów kontraktacyjnych z Zakładem znacznie wzrosła towarowość rolnictwa w zapleczu oraz upowszechniła się produkcja warzyw i owoców na zbył. Wartość dostarczonych Zakładowi surowców z zaplecza przeliczona na 1 ha użytków rolnych była w 1972 r. bliska przeciętnej krajowej wartości produkcji towarowej całej produkcji roślinnej. Podkreślić przy tym trzeba, że chociaż zaplecze objęło w dużej części obszar o stosunkowo dużych tradycjach ogrodnictwa, to Zakład zorganizował swój obszar zaopatrzenia wśród gospodarstw nowo pozyskanych dla towarowej produkcji ogrodniczej. W 75% gospodarstw związanych z Zakładem produkcję towarową warzyw rozpoczęto wraz z pierwszymi dostawami do Zakładu. W następnych 8,8% gospodarstw prowadzono ją tylko przez 1 rok przed rozpoczęciem dostaw do ZPOW "Łowicz". Fakt ten ma swoją wymowę także w tym, że zaopatrzenie przemysłu nie odbywa się kosztem innych odbiorców produkcji ogrodniczej.

Stosunkowo wysoka, opłacalność produkcji warzyw i owoców dla przemysłu wpłynęła na znaczny wzrost dochodów w gospodarstwach. Badania nad sposobami wydatkowania tych dochodów wykazały, że w większości są one przeznaczone na cele inwestycyjne w budownictwie gospodarskim i zakup maszyn rolniczych. W ten sposób wzmacnia się struktura ekonomiczna całego rolnictwa w zapleczu.

Szczególną rolę odgrywa działalność oświatowa wśród producentów surowców. Badania empiryczne pozwoliły bowiem stwierdzić, że tylko w 18,6% badanych gospodarstw związanych z Zakładem przynajmniej jedna z osób w nich pracujących posiadała wykształcenie więcej niż podstawowe, w tym 1,3% ukończyło wyższe studia rolnicze, 9,9% szkoły rolnicze różnego typu, 7,4% szkoły zasadnicze i średnie o profilu nierolniczym. Większość producentów nie miała też doświadczenia w produkcji ogrodniczej na zbył. Szerzenie

oświaty rolniczej w zapleczu rozpoczęto wraz z podpisaniem pierwszych umów kontraktacyjnych. Z biegiem czasu obejmowało ono coraz szersze kręgi rolników, także nie związanych formalnie z Zakładem, jak też wzbogacały się o nowe treści. W badaniach ankietowych gospodarstw stwierdzono, że dzięki inicjatywie i pomocy technicznej Zakładu w 60% z ogólnej ich liczby zastosowano po raz pierwszy środki ochrony roślin przy uprawach ogrodniczych, stopniowo nabierając umiejętności w samodzielnym wykonywaniu zabiegów i obsługi urządzeń. Producenci przekonali się także o znaczeniu dobrego materiału siewnego i szkółkarskiego dla uzyskiwanych plonów oraz konieczności ścisłego przestrzegania reżimów technologicznych przy uprawie roślin. Wielu rolników założyło inspekty do produkcji rozsady i w przyszłości chciałoby rozpocząć produkcję warzyw pod szkłem. Spostrzeżenia te świadczą o znacznym wpływie Zakładu na podniesienie kwalifikacji rolników.

Przykład ZPOW "Łowicz" jest dowodem celowości i potrzeby aktywnej współpracy przemysłu owocowo-warzywnego z rolniczym zapleczem, która obok poprawy obecnego zaopatrzenia przetwórci w surowce wpłynie na rozwój całej produkcji rolnej w woj. skierniewickim.

Literatura

- [1] ABC ogrodnictwa, Warszawa, 1975.
- [2] Chroboczek E., Jak zwiększyć powierzchnię uprawy poszczególnych gatunków roślin warzywnych w gospodarstwach, "Ogrodnictwo" 1970, nr 9; Ostrowski W., Grochowski J., Organizacja specjalistycznych sadowniczych gospodarstw rodzinnych i zespołów, "Ogrodnictwo" 1977, nr 1.
- [3] Hunek T., Rajtar J., Rozwój gospodarki żywnościowej w Polsce, "Wież i Rolnictwo" 1977, nr 1.
- [4] Roubal H., Funkcje przemysłu owocowo-warzywnego w kształtowaniu zaplecza surowcowego (na przykładzie ZPOW "Łowicz"), Łódź 1978 (maszynopis w Zakładzie Gospodarki Przestrzennej UŁ).

- [5] R o u b a H., Przemysł owocowo-warzywny, [w:] Podstawy surowcowe i kierunki rozwoju przemysłu spożywczego w woj. skierniewickim, Łódź 1981 (maszynopis w Zakładzie Gospodarki Przestrzennej UŁ).
- [6] T a b i s z e w s k a I., Badanie nad określeniem racjonalnej wielkości punktu skupu owoców i warzyw dla przetwórstwa, "Prace Badawcze Laboratoriów i Instytutów Przemysłu Spożywczego" 1974, t. 24, z. 1.

Helena Rouba

RAW MATERIAL BASE AS A FACTOR PROMOTING DEVELOPMENT
OF FRUIT-AND-VEGETABLE PROCESSING INDUSTRY
IN SKIERNIEWICE PROVINCE

Comparison of the potential of fruit-and-vegetable processing industry with crops and commodity production of horticultural crops in Skierniewice province reveals a substantial surplus of technical processing capacities over the local output of fruit and vegetables. Insufficient utilization of production capacities and a considerable share of supplies of raw materials, and especially fruit, from other administrative provinces testify to the need for active and direct cooperation of plants with agricultural farms lying within a radius of 10 km from the processing plant in order to ensure a marked growth of raw material production in the vicinity of the plant.

A big number of plants scattered in the area of the province, long-lasting tradition in cultivation of many horticultural plants, and quite favourable natural conditions offered by the habitat over a large part of the province provide a good foundation for further expansion of the horticultural production. From among different forms of influence exerted by processing plants on their agricultural suppliers of the greatest importance seems to be direct cooperation with farms in production of raw materials by means of technical, financial, and training aid, and educational activity aimed at improving professional qualifications of producers. Consolidation of functional and spatial ties between the fruit-and-vegetable processing industry and its suppliers should ensure not only a better supply with raw materials but also higher intensity and modernization of the entire agricultural production in the province.

